

**Maktabgacha yoshdagi bolalarni kasbga qiziqtirishda syujetli rolli va
dramalashtirishning o‘rni**

Salavatova Xurshida San’at qizi

Urganch davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta’lim metodikasi kafedrası
o‘qituvchisi

Matkarimova Ruqiya

Urganch davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Maktabgacha yoshdagi bolalarni kasbga qiziqtirish va hammaga foydasi tegadigan shaxs qilib yetishtirishimiz. Syujetli rolli va dramalashtirishning o‘rni qanday ekanligi.

Kalit so‘zlar: Tarbiya, o‘yin, malaka, ko‘nikma, qiziqish, didaktik o‘yin, syujetli rolli va dramalashtirish, kasbga qiziqtirish.

Syujetli-obrazli o‘yinchoqlardan syujetli-rolli o‘yin uchun foydalaniladi. U bolalarda ijobiy xarakter qirralarini, muloyimlik, g‘amxo‘rlik, yordam berishga ehtiyoj, shuningdek, kattalar mehnatiga hurmat va tengdoshlari bilan o‘ynay olish malakalarini tarbiyalaydi. Texnika o‘yinchoqlari bolalarda texnikaga va texnika asboblari bo‘lgan qiziqish uyg‘otib, ularni o‘z o‘yinlarida qo‘llay olish imkonini yaratadi. Bolalarga texnikaga bevosita aloqasi bor buyumning (mashinalar, mexanizmlar, transport turlari, aloqa vositalari) tashqi ko‘rinishi, obrazini va unga xos harakatlarini tanishtiruvchi texnik o‘yinchoqlar yaqin turadi. Qurish-yasash o‘yinchoqlari sodda, boshqarish va foydalanish jihatdan qulay va osondir. Bu o‘yinchoqlarni o‘ynash buyumning asosiy vazifalariga taqlid qilish imkonini yaratishi lozim. (avtomobilda g‘ildiraklar harakatlanishi, eshik ochilishi). Qurilish materiallari bilan o‘ynaladigan o‘yinchoqlarning asosiy 2 turi mavjud: kublar, prizmalar, konuslar, piramida, slindrlar, plastinkalar, geometrik shakllar to‘plami turli blok - devor, fronton, kolonka, tom, ark va boshqa arxitektura qurilish materiallari. Mayda (stol o‘yinlari uchun) va yirik (polda va maydonchada) o‘ynashga mo‘ljallangan bu qurilish materiallarining rangi har xil bo‘lishi mumkin. Didaktik o‘yinchoqlarning asosini xalq o‘yinchoqlari tashkil qiladi. Ularni o‘ynashda bola o‘z-o‘zini nazorat qiladi. Xilma-xil mozaykalar sensor qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ulardagi o‘yin vazifasi naqshlar,

rasmlarni tanlash va joylashtirishdan iborat. Harakatli o‘yinlarga mo‘ljallangan o‘yinchoqlar: suv, qum bilan o‘ynaladigan o‘yinchoqlar, koptoklar, arg‘amchilar, chamberaklar va boshqalar. Ularning asosiy vazifasi bolalarni jismoniy jihatdan tarbiyalashdir. 1.

Musiqali va teatrlashtirilgan o‘yinchoqlar bolalarning musiqaviy ohang va ritmni eshita olish qobiliyatini o‘stirishga yordam beradi. Katta yoshdagi bolalar ertaklarni sahnalashtiradilar. O‘yinchoq ovunmashoqlar harakatchan, ko‘pincha ovoz chiqaradigan bo‘ladi. Ular bolalarni o‘zlarining ajoyib xatti- harakatlari bilan quvontiradilar, syujetlari esa vaqtichog‘lik bag‘ishlaydi. Qo‘lbola o‘yinchoqlarni kattalar bolalar bilan birgalikda tayyorlaydilar va turli ertak, hikoyalarni sahnalashtiradilar. O‘yinchoqlarni materialiga ko‘ra: hunarmandchilik, qo‘lbola usulida, fabrikada tayyorlanadi. Taniqli pedagog A.S.Makarenko o‘yinchoqlarning 3 turini ajratib ko‘rsatgan edi: tayyor o‘yinchoqlar, yarim tayyor o‘yinchoqlar va o‘yin materiallari. Birinchi turi bolalarni buyumlar va narsalarning rang-barangligi bilan tanishtiradi, tasavvurini o‘stiradi. Ikkinchi turi boladan faol faoliyatni talab qiladi, mantiqan va aqlan o‘shishga yordam beradi. Uchinchi turi bevosita bolaning ijodiy faoliyatini ta‘minlaydi voqealar bolalarning bilim doirasi va hayotiy tajribasining kengayib borishiga bog‘liq bo‘ladi. Syujetli-rolli o‘yinlarning mazmuni va mavzusi o‘zgarishi bilan bir qatorda uning tuzilishi va o‘yin shakllari o‘zgaradi, bolalarning mustaqilligi va tashabbuskorligi ham o‘shib boradi. Avvaliga bolalar o‘z-o‘zicha alohida-alohida o‘ynaydilar. Sekin-asta rolli o‘yinlarning paydo bo‘lishi, o‘yinda kishilar o‘rtasidagi munosabatni aks ettirish birgalikda bajariladigan o‘yinni keltirib chiqaradi. Avvaliga katta bo‘lmagan guruhchalar 2—3 kishidan bo‘lib o‘ynashadi, katta va tayyorlov guruhlariga kelib kattaroq jamoaga birlashadilar. —

Syujetli rolly o‘yinlar:

- Qiziqarli rolly o‘yinlar.
- Ajoyib ertaklarni sahnalashtirish.
- Barmoq teatri.
- O‘yinli syujetlar.

Sevimli qahramonlarni sahnalashtirish kasb tanlash oddiygina ishdek tuyulsada, uning keyinchalik inson taqdiriga ta'siri haqida nuqtai nazardan yondashsak, bu har bir insonning umri mazmunini tashkil etuvchi omil ekanligini tushunib yetamiz. Kasb-hunarga yo'naltirish, ta'lim-tarbiya jarayoni bilan uyg'un olib borilishi buni bolalar bilan maktabgacha ta'lim yoshidan boshlash maqsadga muvofiq. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni dastlabki kasb-hunarga yo'naltirish o'yin va mashg'ulotlar davomida ularning tug'ma layoqati, moyilligi va qobiliyatlarining ilk nishonlarini o'rganib borishi bilan mehnatga ijodiy munosabatini, tengdoshlari va kattalarga yordamga tayyorgarlik xususiyatlarini takomillashtirish turli kasb-hunar to'g'risida yoshiga mos qilib ma'lumotlar berish yo'nalishlarida olib boriladi. Bunda albatta maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning fiziologik, individual-psixologik xususiyatlari hisobga olinishi kerak. Ma'lumki, bu yoshda idrok, diqqat, xotira va tafakkur, nutq ba tasavvur sezilarli darajada shakllangan va shakllanishi faol ketayotgan davr hisoblanadi. Bu maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchisini maqsadli va ongli xatti-harakati hamda berilayotgan ma'lumotlarni tushunishi, o'qish imkonini beradi. Shuningdek, bu yoshda o'z xatti-harakatini nazorat qilish, o'zligini baholashning soddaroq bo'lsada ko'rinishlarini bolalarda kuzatish mumkin. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar ortiqcha va o'ta mavhum ma'lumot tushunchalarini qabul qilishda qiynaladilar, tez charchashlari, bir xil ma'lumotlardan zerikishlari ham mumkin. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kasb-hunarga yo'naltirish asosan o'yin shaklida amalga oshiriladi. "Shifokor-shifokor", "Maktab-maktab", "Sartaroshxonada" va shu kabi o'yinlar davomida bolalar dastlabki kasbiy tasavvurga ega bo'lishadi. Bundan tashqari o'yin bolalarni kattalar mehnati mohiyatini anglashga, odamlar o'rtasidagi ilk kasbiy munosabatlarini tushunishga yordam beradi. Bunday o'yinlar "Ilk qadam o'quv dasturi"da juda ko'plab berilgan. Ayniqsa, tevarak-atrof bilan tanishtirish mashg'ulotlarida kattalar mehnati bilan

tanishtirish bo‘yicha qator mavzular kiritilgan. Kattalar mehnati va kasb-hunarlar bilan tanishtirish bo‘yicha mavzularning borligi maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarda ilk kasbiy tasavvurlarini shakllantirish uchun foydalidir. Boshqa mashg‘ulotlar davomida ham bolalarga kasb-hunar, kasbiy munosabatlarga doir dastlabki mashg‘ulotlarni berish qiyin emas. Buning uchun tarbiyachi va ota-onadan bolaga biroz ijodiy yondashuv talab etiladi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarni hayoti uchun zarur bo‘lgan har kungi ishlarga jalb etishga ham e‘tibor berish kerak. Bunda mehnat qilishning asta-sekin ma‘naviy ehtiyojga aylanib borishiga erishish hamda burch va ma‘suliyat tuyg‘ularini shakllantirishga e‘tibor qaratish lozim. Nafaqat o‘yin jarayonida balki rasm chizish, atrof-muhit bilan tanishtiruv, konstruksiyalar yasash, sanoq mashg‘ulotlarida ham ijodiy ko‘nikmalarini shakllantirish kasb-hunarga yo‘naltirish bilan bog‘lash mumkin. Bundan tashqari bolalarni mustaqil faoliyat bilan shug‘ullanishi o‘ziga xos yo‘llarini izlash, harakatini doim qo‘llab, rag‘batlantirib borish zarur. Maktabgacha ta‘lim kasblar haqidagi asosiy bilimlarni shakllantirishning birinchi bosqichidir. Bolalar maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida kasblarning xilma-xilligini va keng tanlovi bilan tanishadilar. Bolalar qanchalik ko‘p ma‘lumotni o‘zlashtirsa va qanchalik xilma-xil va boy bo‘lsa, kelajakda uning hayotini belgilaydigan hal qiluvchi tanlovni amalga oshirish osonroq bo‘ladi. Insonda hamma narsa bolalikdan boshlanadi. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarga o‘yin va mashg‘ulotlar davomida hosil qilingan ilk kasbiy tasavvurlar ularning maktabda o‘qishi davomida mustahkamlanib rivojlantiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q., Qayumova N.M., Agzamova M.N., “Maktabgacha pedagogika” T.: Tafakkur, T-2019. Darslik.
2. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. T.: Tafakkur bo‘stoni. 2013 y. Darslik.
3. Qayumova N.M. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU -2013y. O‘quv qo‘llanma.
4. Djurayeva D.R. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarga ta‘lim-tarbiya berishning zamonaviy tendensiyalari. T.: 2015y. O‘Zpfiti. Uslubiy qo‘llanma.
5. Djurayev R.X. Ta‘lim menejmenti. T.: 2006y. O‘quv qo‘llanma.
6. F.R.Qodirova. Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. T-“ISTIQLOL, 2006y. O‘quv qo‘llanma.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Issue 5. May 2024

7. D.R.Babayeva. “Nutq o’stirish nazariyasi va metodikasi” T.: “Barkamol avlod fayz” 2018y. Darslik.
8. O’zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o’quv dasturi. T-2022y.
9. Yo’ldoshev J. “Ta’lim yangilanish yo’lida” T.: O’qituvchi. 2000 yil.
10. O’zbekiston Respublikasi Ilk va maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarga qo’yiladigan davlat talablari.T.: 2018.

**Research Science and
Innovation House**